

Міністерство освіти і науки України  
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

САДОВНИКОВА ГАННА ВАЛЕРІЇВНА



УДК 81'373.22:629.33 [811.111+ 811.133.1+811.112.2+811.161.2](043.3)

КОГНІТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНА ПРИРОДА  
ТЕРМІНІВ АВТОМОБІЛЕБУДІВНИЦТВА  
В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата філологічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України

**Науковий керівник** кандидат філологічних наук, професор  
**Романовська Юлія Юріївна,**  
Національний педагогічний університет  
імені М.П. Драгоманова,  
завідувач кафедри англійської філології

**Офіційні опоненти:** доктор філологічних наук, професор  
**Тищенко Олег Володимирович,**  
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,  
завідувач кафедри технічного перекладу

кандидат філологічних наук  
**Сніцар Валентина Павлівна,**  
Київський національний лінгвістичний університет,  
старший викладач кафедри англійської філології і перекладу

Захист відбудеться “30” червня 2016 р. о 13<sup>30</sup> годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.26 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

Автореферат розісланий “27” травня 2016 р.

Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради



Т.С. Толчєєва

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертація присвячена вивченню когнітивно-інформаційної природи термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах. У роботі реконструйовано когнітивну складову – концептуальне наповнення внутрішньої структури термінів автомобілебудівництва, а також інформаційну страту, пов'язану з вербалізацією кодифікованої інформації про певний фрагмент професійного знання та її відображенням у свідомості працівників автомобільної індустрії США (компанія “GMC”), Німеччини (компанія “Volkswagen”), України (компанія “ЛАЗ”).

Сучасне термінознавство характеризується новими тенденціями до вивчення терміна як динамічної одиниці мови професійної комунікації, що відрізняється від загальноживаного слова своєю здатністю виражати спеціально-професійне поняття. Специфіка терміна зумовлена сферою його функціонування – мовою професійної комунікації, яку дослідники намагалися описати у *семантично-морфологічному* (Н.Ф. Клименко, Т.Р. Кияк, І.М. Кочан, Ю.О. Чунтомова, J.C. Sagger та ін.), *комунікативно-функціональному* (І.А. Казимирова, Т.Г. Мішина, S. Gollin, L. Hoffman, A. Rey та ін.), *структурно-семантичному* (Е.Р. Брагіна, Г.І. Жара, В.Г. Захарова, Ю.М. Ревіна, Р.І. Стецюк та ін.) та *когнітивному* (В.Л. Іващенко, Ю.В. Зоріна, P. Faber, T. Roelcke та ін.) аспектах.

Останнім часом під впливом когнітивної лінгвістики вектор термінологічних досліджень змістився з аналізу зовнішньої форми терміна як мовного знака (Б.М. Головін, В.М. Лейчик, Д.С. Лотте, L. Hoffman, A. Rey) на розкриття його внутрішньої когнітивної природи, пов'язаної з проблемою представлення знань у терміні (К.Я. Авербух, С.В. Гриньов, З.Д. Попова, A. Fisk, H. Kockaert, A. Weilandt), а також на інтерпретацію цього знання носіями мови професійної комунікації (Г.А. Діанова, G. Fauconnier, E. Fogarty, M. Rogers, F. Steurs).

Наразі когнітивний напрям у термінознавстві є провідним, який активно розробляється термінологами у трьох площинах: *когнітивно-історичній* (Л.В. Івіна, В.Я. Миркін, І.М. Фатєєва, Ch. Kriele, K. Schmitz), де основну увагу зосереджено на формуванні концепту терміна як результату професійного знання в діячій, *когнітивно-номінативній* (Є.А. Карпіловська, В.Ф. Новодранова, V. Antia, M. Willy), представники якої намагаються проаналізувати відображення концептуальних ознак термінологічного концепту в морфологічній структурі терміна, та *когнітивно-інформаційній* (О.Й. Голованова, О.В. Суперанська, О.І. Чередниченко, M.T. Cabre, P. Faber, D. Reineke, R. Temmerman, S.E. Wright), спрямованої на одночасне розкриття когнітивної суті терміна – носія концептуальних ознак термінологічного концепту – та його інформаційної природи, що містить результати професійного знання й досвіду, сформованих за рахунок когнітивної діяльності носіїв мови професійної комунікації.

З огляду на сформовані нові засади когнітивного термінознавства розробка проблематики дослідження когнітивно-інформаційної природи терміна стала фундаментом для аналізу різних галузевих термінів: *медицини* (І.С. Гавриліна), *безпеки життєдіяльності* (Ю.В. Зоріна), *мистецтвознавства* (В.Л. Іващенко), *нафтопереробки* (І.Б. Тихонова), *юриспруденції* (В.П. Сніцар, Т.В. Ускова, О.В. Трушина), *економіки* (В.С. Воропаєва), *транспорту* (І.Е. Коротаєва), зокрема і *автомобілебудівництва* (A. Weilandt).

Найбільшу проблему серед галузевих термінологій становить термінологія автомобілебудівництва, що, з одного боку, є досить вузькою сферою мови професійної комунікації, а з іншого, – маючи розгалужену концептуальну структуру, щоразу поповнюється новими концептами завдяки динамічному розвитку автомобільної індустрії та новим її технологіям.

**Актуальність** теми дисертації зумовлена її спрямуванням на вивчення динамічних процесів у термінотворенні загалом та когнітивному термінознавстві зокрема, де термін розуміється, з одного боку, як носій концептуальних ознак термінологічного концепту, а з іншого, – як носій кодованої інформації про певний фрагмент професійного знання. Реконструкція когнітивно-інформаційної сутності термінів зі сфери автомобілебудування є необхідною процедурою для виявлення базових термінологічних концептів мови професійної комунікації в автомобілебудівництві США, Німеччини та України, а також для встановлення взаємозв'язку між концептуальним наповненням внутрішньої структури терміна автомобілебудівництва та інтерпретацією інформації, закодованої у ньому в результаті концептуалізації понять зі сфери автомобілебудування носіями мови професійної комунікації.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за напрямом “Дослідження проблем гуманітарних наук”. Дисертація є складовою наукової теми кафедри філософії мови, порівняльного мовознавства та перекладу Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова “Лінгвофілософські параметри дослідження мовних одиниць у контексті міжкультурної комунікації” (тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова, протокол № 15 від 23 березня 2012 р.; перезатверджено – протокол № 7 від 27 лютого 2014 р.; перезатверджено на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.26, протокол №2 від 18 квітня 2016 р.).

**Метою** дисертаційної роботи є реконструкція когнітивної природи термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах та розкриття їх інформаційної складової на основі результатів проведення асоціативного експерименту серед носіїв мови професійної комунікації.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– обґрунтувати теоретичні засади вивчення термінології автомобілебудівництва з позицій когнітивно-інформаційного термінознавства;

– розробити комплексну методику аналізу концептуальної структури термінології автомобілебудівництва;

– укласти реєстр термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах та класифікувати їх за термінологічними поняттями автомобільної індустрії країни-виробника;

– виявити концептуальний взаємозв'язок між основними групами термінів і визначити базові концепти термінології автомобілебудівництва в кожній мові;

– сконструювати модель фрейму термінології автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах.

– розкрити інформаційну природу термінів автомобілебудівництва шляхом проведення асоціативного експерименту серед носіїв мови професійної комунікації – працівників автомобільної індустрії США (компанія “GMC”), Німеччини (компанія “Volkswagen”), України (компанія “ЛАЗ”);

*Об’єктом* дослідження є словникові дефініції термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах.

*Предметом* – когнітивна сутність та інформаційна складова як термінів автомобілебудівництва, так і концептуальної будови термінології автомобілебудівництва – репрезентанта професійної картини світу носіїв англійської, німецької та української мов.

**Фактичний матеріал** дисертації становлять 886 термінів на позначення конструкції та виробничого процесу автомобіля (416 – в англійській мові, 327 – у німецькій та 143 – в українській).

**Джерельною базою дисертації є:** Alphabetic Glossary of Automotive Terms [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.edmunds.com/glossary>; McGraw-Hill Dictionary of Scientific & Technical Terms [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thefreedictionary.com>; Mercedes-Benz Accessories [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mercedes-benz-accessories.com>; Merriam-Webster Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.merriam-webster.com>; Collins English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thefreedictionary.com>; GMC Technical Service Bulletin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gmc.com>; Ford Technical Service Bulletin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ford.com/>; Chrysler Technical Service Bulletin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chrysler.com/en>; Technik Lexikon bei Volkswagen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ldoceonline.com/>; Kraftfahrzeugtechnisches Wörterbuch (F.Wyhlidal, 2012); DUDEN Wörterbuch on-line [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.duden.de>; Produktbroschüren von Volkswagen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.volkswagen.de/de.html>; Produktbroschüren von Mercedes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mercedes-benz.de>; Академічний тлумачний словник української мови (за ред. В.М. Русанівського, 2012); Інструкція з експлуатації та ремонту автомобілів торгової марки “ЗАЗ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://monolith.in.ua/instruktsiya-po-ekspluatatsii-zaz-sens>; Інструкція з експлуатації та ремонту автобусу Богдан А-064 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://monolith.in.ua/instruktsiya-po-ekspluatatsii-bogdan-a-064>.

**Методи дослідження.** Серед методів і прийомів дослідження – *метод суцільної вибірки* – для укладання реєстру термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах; *метод словникових дефініцій* – для диференціації визначень термінів автомобілебудівництва; *структурний метод* з прийомом *компонентного аналізу* – для ідентифікації семної організації дефініції термінів автомобілебудівництва; *когнітивно-семантичний метод з елементами порівняльно-історичного методу (прийому реконструкції)* – для реконструкції когнітивної складової термінів автомобілебудівництва на основі виявлення концептуальних ознак термінологічних концептів; *методика фреймового моделювання* – для побудови фрейму термінології автомобілебудівництва як

структури відображення професійних знань та інформації про цю галузь виробництва; *соціолінгвістичний метод*, зокрема його складова – *методика асоціативного експерименту*, – для розкриття інформаційної природи термінів автомобілебудівництва; *зіставно-типологічний метод* – для встановлення типових закономірностей і відмінностей у когнітивній та інформаційній сутності термінів автомобілебудівництва у зіставляваних мовах.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає у тому, що в дисертації *уперше витлумачено* термін як носій концептуальної інформації, відображеної у свідомості носіїв мови професійної комунікації; *змодельовано* фреймову структуру термінів автомобілебудівництва як сукупність взаємопов'язаних базових концептів; *розроблено* процедуру реконструкції термінологічного концепту; *виявлено* базові концепти термінів автомобілебудівництва (COMFORT, CONSTRUCTION, SAFETY, MANUFACTURING – в англійській мові; UMWELTSCHUTZ, SPARSAMKEIT, SICHERHEIT, AUTOMOBILFERTIGUNG – у німецькій мові; КОНСТРУКЦІЯ, КУЗОВ, ВИРОБНИЦТВО – в українській мові). *Установлено*, що спільне термінологічне наповнення мають групи базових концептів, які експлікують однакові поняття у термінології автомобілебудівництва в англійській (CONSTRUCTION) та українській (КОНСТРУКЦІЯ) мовах; в англійській (SAFETY) та німецькій (SICHERHEIT) мовах; в англійській (MANUFACTURING), німецькій (AUTOMOBILFERTIGUNG) та українській (ВИРОБНИЦТВО) мовах. *Виявлено*, що суміжні термінологічні групи, які об'єднані навколо різного понятійного ядра, формують різний концепт: терміни на позначення внутрішньої будови автомобіля в англійській та українській мовах вербалізують однакові термінологічні концепти CONSTRUCTION/КОНСТРУКЦІЯ, а в німецькій мові вони експлікують понятійне ядро “захист та збереження довкілля” концепту UMWELTSCHUTZ; термінологічні групи на позначення інтер'єру та екстер'єру автомобіля в англійській мові – понятійне ядро “економічність у виробництві автомобіля” концепту COMFORT, у німецькій мові – “економічність у виробництві автомобіля” концепту SPARSAMKEIT. *Визначено*, що термінологічні групи на позначення інтер'єру, екстер'єру та безпеки автомобіля в українській мові є носіями концептуальних знаків суміжного термінологічного концепту КУЗОВ.

*Уперше проведено* вільний асоціативний експеримент з працівниками автомобілебудівних компаній у США, Німеччині, Україні для розкриття інформаційної складової термінологічних концептів, у результаті якого *ідентифіковано* збіг понятійного ядра термінологічних концептів, реконструйованого у процесі концептуального аналізу термінів автомобілебудівництва, з понятійним ядром, сформованим у свідомості носіїв мови професійної комунікації. *Доведено*, що когнітивно-інформаційна природа термінів автомобілебудівництва полягає у співвідношенні концептуального наповнення дефініції термінів та інтерпретації інформації, реконструйованої носіями мови професійної комунікації. *Удосконалено* традиційну процедуру моделювання концептуальної структури термінів шляхом залучення соціолінгвістичного методу, зокрема методики асоціативного експерименту. *Набула подальшого розвитку* теорія когнітивного термінознавства у частині поглиблення її положень щодо інтерпретаційної складової терміна.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає в можливості їхнього застосування в зіставно-типологічних дослідженнях галузевих термінологій, а також у викладанні таких навчальних дисциплін, як “Загальне мовознавство” (розділи “Природа і сутність мови”, “Функції мови”, “Мова і суспільство”, “Мова і мислення”, “Мова як знакова система”), “Лексикологія англійської мови” (розділ “Стилістичні особливості словникового складу англійської мови”), “Лінгвокраїнознавство” (розділ “Мова і культура”), “Порівняльна типологія англійської та української мов”, “Сучасна українська літературна мова” (розділ “Лексикологія”). Опрацьований фактичний матеріал може бути використаний при укладанні перекладного англо-німецького / німецько-українського словника термінів автомобілебудівництва.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення дисертації висвітлювалися в доповідях на *п'яти* міжнародних конференціях: “Наукова дискусія: Питання філології, мистецтвознавства та культурології” (Москва, квітень 2014, червень 2014), “Друга європейська конференція з питань мов, літератури та лінгвістики” (Відень, Австрія, 2014), “Різноманітність вимірів порівняльних досліджень” (Щирк, Республіка Польща, 2014), “Проблеми зіставної семантики” (Київ, 2015), на *трьох* щорічних науково-звітних конференціях Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2012–2014 рр.).

**Публікації.** Теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено в *дев'яти* публікаціях: у *п'яти* статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України, у *двох* статтях – у періодичних виданнях інших держав, в *одній* – у міжнародному виданні та тезах доповідей *однієї* наукової конференції.

**Обсяг і структура роботи.** Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури (236 найменування, з яких 89 – іноземними мовами), списку використаних джерел (16 позицій, з яких 13 – іноземними мовами), трьох додатків, в яких відображено реєстр термінів автомобілебудівництва досліджуваних мов. Повний обсяг дисертації – 261 сторінка, основний зміст викладено на 181 сторінці.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено його завдання, об'єкт і предмет, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, описано методи дослідження, схарактеризовано фактичний матеріал, указано форми апробації і структуру роботи.

У **першому розділі** “Теоретичні засади вивчення термінів автомобілебудівництва у когнітивному термінознавстві” проаналізовано погляди дослідників на витлумачення ключових понять дисертації: термін / мова професійної комунікації / концепт / поняття / значення; виокремлено когнітивну та інформаційну складову концепту термінів автомобілебудівництва; розглянуто термін автомобілебудівництва як мовний знак та визначено його функції у мові професійної комунікації.

Сучасні практики термінологічних студій продовжують обговорювати проблему навколо двох головних об'єктів – питання співвідношення понять: “мова професійної комунікації” і “термін”.

Наразі мова професійної комунікації витлумачується як лінгвістичний код, що відрізняється від національної мови і складається з певних правил та елементів (В.М. Лейчик, J. Draskau, J. Sager, H. Somers), тимчасом під терміном розуміють ядро мови професійної комунікації (С.В. Гриньов, В.А. Татаринів, М.Т. Cabre, R. Temmerman). Співвідношення цих понять як цілого та частини актуалізувало вивчення терміна як носія специфічного професійного знання мови професійної комунікації (В.Л. Іващенко, А. Fisk, H. Kockaert, A. Weilandt), іншими словами, як структури свідомості, а тому термін почали досліджувати з когнітивних позицій.

Розвиток ідей когнітивізму сприяв витлумаченню терміна як когнітивно-інформаційної моделі, яка містить інформацію про певний об'єкт чи явище. Людина категоризує навколишню дійсність, трансформуючи її у систему концептуальних понять, які завдяки когнітивним функціям мови об'єктивуються, окрім іншого, у термінах. Виходячи з цього термін розглядають як динамічне утворення, що є засобом вербалізації наукового (спеціального) концепту (О.Й. Голованова, В.М. Лейчик, З.Д. Попова та ін.). Мова професійної комунікації, яка є середовищем функціонування цієї когнітивно-інформаційної моделі, має своє когнітивно-інформаційне підґрунтя, а отже, й певну концептуальну систему.

Зважаючи на когнітивну природу терміна, на сучасному етапі розвитку термінологічних студій головним інструментом опису тієї чи іншої професійної лексики термінологи обирають “концепт” і розглядають його у співвідношенні з “терміном”, “поняттям” і “значенням”, які у своїх поглядах розділилися за двома напрямками: *диференційованим* (М.Ф. Алефіренко, Є.К. Войшвило, В.З. Дем'янков, В.І. Карасик, В.А. Маслова, С.М. Плотникова, Л.О. Чернейко), представники якого припускають, що концепт і поняття співвідносяться як ціле і частина; та *інтегрованим* (А.П. Бабушкін, А.О. Худяков, Н.Ю. Шведова), що тяжіє до витлумачення концепту як поняття, вираженого в мовній формі у терміні.

Розглядаючи термін як носій когнітивної інформації, у роботі визначено співвідношення термінологічного концепту і концепту загальної мови. Концепт терміна, як і концепт слова є багатошаровою структурою, що має три основні страти: понятійну, ціннісну й образну. Але на відміну від концепту загальноновживаного слова головною ланкою в ньому є понятійна. Саме представники диференційованого підходу розглядають співвідношення значення і концепту як комунікативно-релевантної частини та ментального цілого. А тому ознаки термінологічного концепту пропонують виявляти через його понятійну складову, яка вербалізується в дефініції терміна. А отже, когнітивна природа терміна автомобілебудівництва міститься у його термінологічній дефініції.

Термін автомобілебудівництва як інформаційний концепт репрезентує професійне структуроване знання, яке складається з мовного (результат наївного пізнання), раціонального (раціонально-логічного, енциклопедичного, наукового – у широкому смислі) та власне спеціального (заснованого на професійному досвіді та пізнанні) (М.М. Володіна, О.Й. Голованова, Т.В. Дроздова, Ю.В. Зоріна, Л.В. Івіна, R. Arnzt, M.T. Cabre, H. Picht, A. Rey) компонентів. Це засвідчує наявність інформаційної складової у дефініції терміна автомобілебудівництва, яка розкривається у процесі вербалізації знань зі сфери автомобільної індустрії, сформованих у свідомості носіїв мови професійної комунікації.



Другий розділ “Методологічна база аналізу концептуальної структури термінології автомобілебудівництва” містить комплексну методику концептуального і фреймового аналізу термінології автомобілебудівництва у зіставлюваних мовах. Також у розділі представлена методика проведення вільного асоціативного експерименту для розкриття інформаційної природи термінів автомобілебудівництва.

Методологія дослідження термінів у когнітивному термінознавстві розроблена у працях О.Й. Голованової, В.С. Воропаєвої, Т.В. Дроздової, Ю.В. Зоріної, Л.В. Івіної, В.Ф. Новодранової, В. Antia, M.T. Cabre, P. Faber та ін. З-поміж цих досліджень окреме місце посідають ті, що безпосередньо присвячені вивченню когнітивно-інформаційної природи термінів та розробці методик концептуального моделювання термінології.

Найефективнішими у представленні наукових результатів виявилися: *метод словникових дефініцій із прийомом компонентного аналізу*, на основі яких дослідники намагалися представити семну організацію дефініцій термінів для подальшого виявлення концептуальних ознак термінологічного концепту, адже в когнітивному термінознавстві сема розглядається як мікроконцепт – носій когнітивної інформації; *метод моделювання когнітивно-ономасіологічних типів* – використовується дослідниками для визначення мотиваційних ознак термінологічного концепту (О.В. Трушина). Ці методи найчастіше використовуються у комплексі з інструментами концептуального моделювання термінології: *методикою фреймового аналізу* (О.Й. Голованова, Ю.В. Зоріна), *методикою моделювання сценарного фрейму термінології* (P. Faber, Л.В. Івіна).

У ході синтезу цих праць у дисертації розроблено методичний алгоритм реконструкції когнітивно-інформаційної природи термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах, який складається з чотирьох послідовних етапів. На першому етапі за допомогою *методу суцільної вибірки* було укладено реєстр термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах. Одночасно застосований *метод словникових дефініцій*, який дав змогу диференціювати дефініції термінів автомобілебудівництва за основними поняттями цієї галузі. На другому етапі на основі *структурного методу* – прийому *компонентного аналізу* визначено семну організацію дефініцій термінів автомобілебудівництва, а також, спираючись на розуміння семи як носія когнітивної інформації та залучивши *когнітивно-семантичний метод*, було виявлено концептуальні ознаки базових концептів автомобільного бізнесу. На третьому етапі на основі *методики фреймового моделювання* побудовано фрейм термінів автомобілебудівництва.

На четвертому етапі за допомогою *соціолінгвістичний методу*, зокрема на основі *методики асоціативного експерименту*, виконано процедуру реконструкції інформаційної складової терміна автомобілебудівництва.

Методика проведення вільного асоціативного експерименту складалася також із чотирьох етапів.

Перший етап – пошук та відбір інформантів для анкетування – носіїв мови професійної комунікації автомобільного бізнесу – сформованих мовних професійних особистостей.

Другий етап – розробка анкети. Використовувались питання з відкритими відповідями, що дозволило підтвердити наявність у термінології такого поняття, як професійна картина світу загалом та автомобілебудівництва зокрема.

Третій етап – аналіз відповідей респондентів та визначення понятійного ядра, навколо якого об'єдналися термінологічні групи концептів автомобілебудівництва.

На заключному етапі було зіставлено понятійне ядро термінологічних концептів, сформоване у свідомості носіїв мови професійної комунікації, і понятійне ядро базових термінологічних концептів термінології автомобілебудівництва, яке підтвердило, що інформаційна природа термінів автомобілебудівництва відтворює їх когнітивну сутність, впливаючи на формування термінологічних концептів у термінології автомобілебудівництва.

У третьому розділі **“Когнітивна природа термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українських мовах”** проаналізовано реєстр термінів автомобілебудівництва, виявлено концептуальний взаємозв'язок між основними групами термінів та визначено базові концепти даної термінології. Також у цьому розділі сконструйовано модель фрейму термінології автомобілебудівництва, встановлено закономірності та відмінності у формуванні концептуального каркасу термінології автомобілебудівництва.

Термінологію автомобілебудівництва розглядаємо не просто як сукупність термінів певної професійної галузі, а як концептуальну структуру, що відображає систему понять професійної картини світу автомобільної промисловості.

Найбільш релевантною концептуальною структурою відображення знань та інформації, які вербалізує термінологія, є фрейм (І.С. Гавриліна, Ю.В. Зоріна, Л.С. Рудинська, І.Б. Тихонова, Н. Somers, R. Temmerman). Фрейми як когнітивні утворення не тільки фіксують положення іменованих об'єктів, але й показують взаємозв'язок між цими елементами, тобто представляють найбільш вдалі механізми моделювання ментального простору, який відображений у термінології певної професійної галузі.

Кожна термінологія має ключові (базові) концепти, які відображають основні поняття певної професійної сфери та вербалізуються у термінах.

Виділення у фреймі автомобільної промисловості базових концептів становить інтерес у зв'язку з тим, що формує уявлення про той понятійний апарат, на якому базуються складні зв'язки взаємовідносин суб'єктів автомобільного бізнесу. Понятійна частина базового концепту формується з концептуально об'єднаних груп термінів, які виражають мікропоняття, та, об'єднуючись, формують концептуальні ознаки базових концептів. Виокремлення концептуальних ознак термінологічного концепту ґрунтується на дослідженні взаємозв'язків між основними групами термінів, що об'єднані концептуально і формують спільне поняття. Приналежність до спільного понятійного ядра термінологічного концепту відбувається на основі розкриття дефініції терміна та наявності спільних ядерних сем, адже сема є носієм когнітивної інформації (Рис. 1).

Для визначення концептуальних ознак, які містяться у термінологічному концепті, проаналізовано дефініцію однойменного терміна, бо він є ядром концепту, тобто його однойменну лексему.

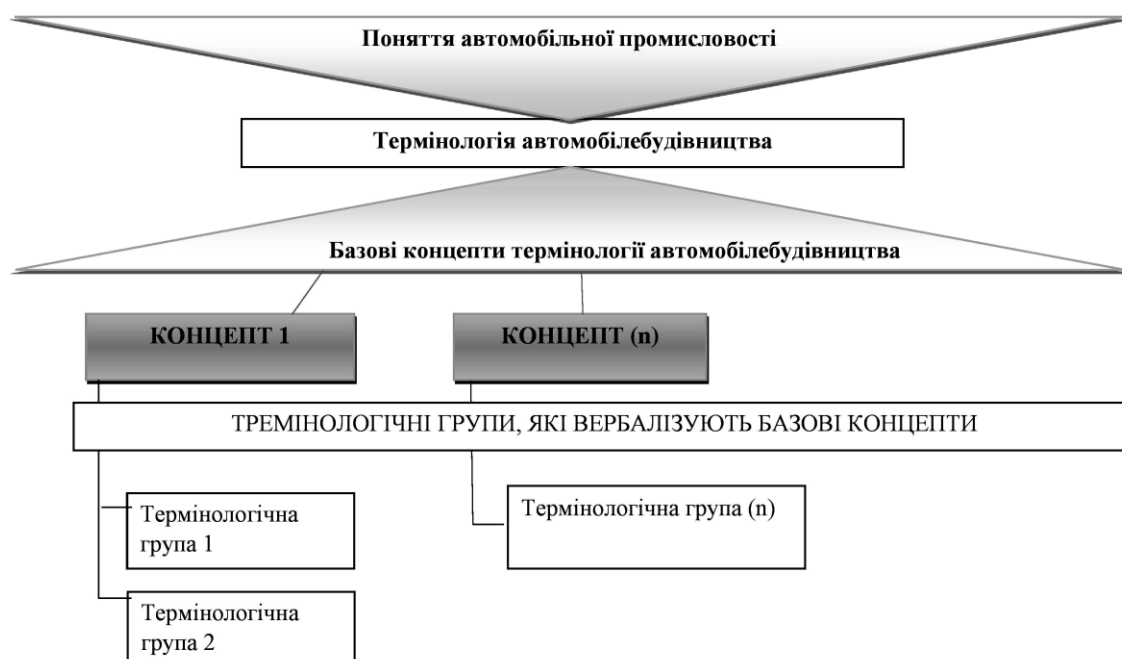


Рис. 1 Схема фрейму термінології автомобілебудівництва

У дефініції терміна закладено поняття, яке є складовою частиною концепту терміна автомобілебудівництва. Ядро термінологічного концепту CONSTRUCTION в англійській мові: Construction – a thing constructed; a complex entity constructed of many parts (конструкція – річ, яка сконструйована; складна єдність, яка складається з багатьох взаємопов’язаних частин) [MDS TT 2003]; термінологічного концепту UMWELTSCHUTZ у німецькій мові: Umweltschutz – *alle Maßnahmen, die dazu dienen, die Umwelt zu erhalten, zu schützen und nicht zu gefährden* (засоби для збереження довкілля, захисту та запобігання його забруднення та руйнування) [DUDEN]; термінологічного концепту ВИРОБНИЦТВО в українській мові: Виробництво – *галузь автомобільної промисловості, яка відповідає за виготовлення, вироблення деталей та конструювання автомобіля* [АТСУМ, с. 61]. Зважаючи на те, що сема є носієм когнітивної інформації, то всі терміни, які вербалізують базовий концепт CONSTRUCTION, мають містити у своїй дефініції семи ‘частина внутрішньої конструкції автомобіля’, ‘система’, ‘деталь’; концепт UMWELTSCHUTZ – ‘захист довкілля’, ‘збереження довкілля’, ‘запобігання забрудненню довкілля’; концепт ВИРОБНИЦТВО: ‘виробництво автомобіля’, ‘процес’, ‘автомобіль’. Терміни автомобілебудівництва зі спільними семами пов’язані концептуально. Групи термінів *mechanical systems, driving force, junctions, machine elements* вербалізують понятійну частину “внутрішня будова автомобіля” термінологічного концепту CONSTRUCTION; групи термінів *Fahrzeugknoten, Antriebe, Antriebskraft* та *Werkstücke* – “засоби збереження довкілля, захисту та запобігання його забруднення та руйнування” – термінологічного концепту UMWELTSCHUTZ; групи термінів *зварювальне виробництво, фарбувальне виробництво, моторне виробництво, складальне виробництво, випробування* – “виробництво автомобіля на заводі” – термінологічного концепту ВИРОБНИЦТВО.

Концептуальний аналіз термінології автомобілебудівництва дозволив визначити, що фрейм термінології автомобілебудівництва в американському варіанті англійської мови та в німецькій мові складається з чотирьох базових концептів: CONSTRUCTION, SAFETY, MANUFACTURING, COMFORT – англійська мова; UMWELTSCHUTZ, SPARSAMKEIT, SICHERHEIT, AUTOMOBILFERTIGUNG – німецька мова; до структури фрейму термінології автомобілебудівництва в українській мові входить три базові концепти – КОНСТРУКЦІЯ, КУЗОВ, ВИРОБНИЦТВО.

Зіставний аналіз фреймів в англійській, німецькій та українській мовах засвідчив, що:

**1. Структура фреймів термінології автомобілебудівництва залежить від сформованості даного виду бізнесу в країні.** Так, фрейми термінології автомобілебудівництва в США та Німеччині складаються з чотирьох базових концептів (CONSTRUCTION, SAFETY, MANUFACTURING, COMFORT – США; UMWELTSCHUTZ, SPARSAMKEIT, SICHERHEIT, AUTOMOBILFERTIGUNG, – Німеччина, які, у свою чергу вербалізуються у 416 термінах – в англійській мові (наприкл.: *fuel optimizer switch, heavy-duty engine cooling, electric speed control, tip start, steering wheel-mounted control*), 327 – у німецькій мові (наприкл.: *Elektroantrieb, Hauptlage E-Maschine, Presswerk, Bremsassistent, Allradantrieb*).

Це свідчить про розвиненість автомобілебудівництва та сформованість його як економічного та культурного явища.

Українське автомобілебудування перебуває у стадії розвитку. Базові концепти КОНСТРУКЦІЯ, КУЗОВ, ВИРОБНИЦТВО вербалізуються в 143 термінах (наприкл.: *зчеплення, коробка передач, картер зчеплення, передня підвіска*).

**2. Схоже термінологічне наповнення мають групи базових концептів, які експлікують спільні поняття в термінології автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах, а отже, мають спільну когнітивну природу.**

Так, концепт CONSTRUCTION в англійській мові вербалізується в термінологічних групах: *mechanical systems, driving force, junctions, machine elements*. Концепт КОНСТРУКЦІЯ в українській мові – у групах: *силовий агрегат, ходова частина, електрообладнання, трансмісія, гальма*, які експлікують спільне поняття – “внутрішня будова автомобіля”. Термінологічні концепти SAFETY – в англійській мові та SICHERHEIT – у німецькій – мають схоже термінологічне наповнення: *safty systems, safty equipment, Sicherheitsanlagen, Sicherheitssysteme* й експлікують спільне поняття – “забезпечення безпеки в автомобілі”. Схоже термінологічне наповнення мають: термінологічний концепт MANUFACTURING – в англійській мові (*procedures, materials used for body construction*), AUTOMOBILFERTIGUNG – у німецькій (*Produktionsprozesse, Materialien*), ВИРОБНИЦТВО – в українській (*зварювальне виробництво, фарбувальне виробництво, моторне виробництво, складальне виробництво, випробування*), експлікуючи поняття “процес виробництва машини”.

Окрім спільних концептуальних ознак виявлено також *відмінності*.

Термінологічні групи *mechanical systems, driving force, junctions, machine elements* – в англійській мові; *Fahrzeugknoten, Antriebe, Antriebskraft, Werkstücke* – у німецькій мові; *силовий агрегат, ходова частина, електрообладнання, трансмісія*,

*гальма* – в українській мові є суміжними за своїм термінологічним наповненням. Але в англійській та українській мовах вони експлікують спільне поняття – “внутрішня будова автомобіля” та вербалізують суміжні концепти CONSTRUCTION (англ.) / КОНСТРУКЦІЯ (укр.), а в німецькій мові вони є понятійним ядром термінологічного концепту UMWELTSCHUTZ.

Термінологічні групи *exterior equipment, exterior systems, interior equipment, entertainment units, interior systems, seating, materials used for interior decorating* – в англійській мові та *Interieureinrichtung, Interieursysteme, Unterhaltungsanlagen, Unterhaltungssysteme, Sitze, Dekoreinlagen, Exterieureinrichtung, Exterieursysteme* – в німецькій мові є еквівалентними. Але в результаті дослідження словникових дефініцій термінів, які входять до цих груп, виявлено, що в англійській мові вони експлікують поняття “комфорт в автомобілі” та об’єднуються у базовий концепт COMFORT, у той час як у німецькій мові вони репрезентують поняття “економічність у виробництві автомобіля”, що є понятійним ядром концепту SPARSAMKEIT. Термінологічні групи на позначення інтер’єру, екстер’єру та безпеки автомобіля в українській мові: *обладнання салону, зовнішні особливості, засоби безпеки* формують понятійне ядро “обладнання автомобіля” і є носіями концептуальних ознак термінологічного концепту КУЗОВ.

**У четвертому розділі “Інформаційна природа термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах”** досліджено інформаційну природу термінів автомобілебудівництва та представлено результати вільного асоціативного експерименту, проведеного серед працівників автомобільної індустрії США (компанія “GMC”), Німеччини (компанія “Volkswagen”), України (компанія “ЛАЗ”).

У терміні реалізуються механізми пізнання професійної галузі та вербалізуються структури спеціального знання, які є основою осмислення професійного простору. Зміна способів інтерпретації того чи іншого професійного об’єкта актуалізує зв’язок між реальністю, мовою і свідомістю носіїв мови професійної комунікації. Досвід професійної галузі формується завдяки діяльності носіїв мови професійної інформації та категоризується в їх свідомості, формуючи концептуальну систему автомобільної індустрії певної країни.

Така постановка проблеми зумовила появу поняття “професійна особистість”, яке витлумачується як сукупність інтелектуальних, соціально-культурних і морально-вольових якостей людини, сформованих в особливому професійно-культурному середовищі й відображених у її свідомості, поведінці й діяльності (О.Й. Голованова, P. Faber, K. Schmitz). Уважаємо, що інформаційна природа терміна формується на основі досвіду працівника автомобільної компанії, здобутого у цій сфері та вербалізованого у процесі номінації у терміні. Це й зумовило необхідність проведення вільного асоціативного експерименту серед працівників автомобільної індустрії США (компанія “GMC”), Німеччини (компанія “Volkswagen”), України (компанія “ЛАЗ”).

Методика проведення вільного асоціативного експерименту складалася з чотирьох етапів.

Перший етап – пошук та відбір інформантів для анкетування – носіїв мови професійної комунікації автомобільного бізнесу.

Головний критерій відбору – сформованість мовної професійної особистості, що, згідно з О.Й. Головановою, визначає нижній бар’єр віку, формування якого відбувається з набуттям практичного досвіду у респондентів не менше ніж 2 роки, а також бажану наявність профільної освіти. Особливості мови професійної комунікації зумовлюють вузьке коло її користувачів. Тому невелика кількість респондентів (20 – 30 осіб) при проведенні вільного асоціативного експерименту вважається достатньою для верифікації результатів. На другому етапі розроблено анкету, в якій сформульовано запитання з відкритими відповідями. Третій етап складався з аналізу відповідей респондентів, на основі яких виокремлено понятійне ядро термінологічного концепту. Заключний етап – зіставлення понятійного ядра термінологічних концептів, визначених за допомогою вільного асоціативного експерименту, і понятійного ядра, визначеного під час концептуального аналізу дефініцій термінів автомобілебудівництва.

До експерименту було залучено носіїв американського варіанту англійської мови (США – компанія “GMC”), німецької мови (Німеччина – компанія “Volkswagen”) та української мови (Україна – компанія “ЛАЗ”).

Загальна кількість респондентів – 63 – по 21 працівнику з кожної автомобільної компанії. Серед учасників були чоловіки та жінки віком від 30 до 55 років. Оскільки респонденти вільного асоціативного експерименту є сформованими мовними професійними особистостями, то на основі їх відповідей було визначено понятійне ядро концепту, навколо якого об’єднуються термінологічні групи.

Для розкриття інформації, яка об’єктивується у групах термінів автомобілебудівництва, носіям мови професійної комунікації кожної з країн було поставлене запитання “Що, на Вашу думку, об’єднує групи термінів?”.

Проаналізувавши відповіді респондентів, було сформоване понятійне ядро кожної з термінологічних груп, які входять до досліджуваного реєстру термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах.

Термінологічні групи, які мають спільне понятійне ядро “внутрішня будова автомобіля”: *mechanical systems, driving force, junctions, machine elements* (концепт CONSTRUCTION) – в англійській мові, *силовий агрегат, ходова частина, електрообладнання, трансмісія, гальма* (концепт КОНСТРУКЦІЯ) – в українській мові. Спільне понятійне ядро “забезпечення безпеки в автомобілі” виявлено також у термінологічних групах: *safety systems, safety equipment* (концепт SAFETY) – в англійській мові та *Sicherheitsanlagen, Sicherheitssysteme* (концепт SICHERHEIT) – у німецькій мові. Термінологічні групи: *procedures, materials used for body construction* (концепт MANUFACTURING) – в англійській мові, *Produktionsprozesse, Materialien* (концепт AUTOMOBILFERTIGUNG) – у німецькій мові та *зварювальне виробництво, фарбувальне виробництво, моторне виробництво, складальне виробництво, випробування* (концепт ВИРОБНИЦТВО) – в українській мові об’єднані спільним понятійним ядром – “процес виробництва машини”.

Установлено, що певні суміжні термінологічні групи в англійській, німецькій та українській мовах об’єднані навколо різного понятійного ядра, а отже, формують різний концепт у досліджуваних мовах. Термінологічні групи *mechanical systems, driving force, junctions, machine elements* – в англійській мові; *Fahrzeugknoten, Antriebe, Antriebskraft, Werkstücke* – у німецькій мові; *силовий агрегат, ходова*

*частина, електрообладнання, трансмісія, гальма* – в українській мові є суміжними за своїм термінологічним наповненням. Але ці термінологічні групи в англійській та українській мовах об'єднані навколо понятійного ядра – “внутрішня будова автомобіля”, а отже, формують концепти CONSTRUCTION (англ.) / КОНСТРУКЦІЯ (укр.). Тимчасом у німецькій мові понятійним ядром концепту, яке експлікують зазначені термінологічні групи, є “захист та збереження довкілля”, а отже, ці термінологічні групи є носіями концептуальних ознак термінологічного концепту UMWELTSCHUTZ. Термінологічні групи *exterior equipment, exterior systems, interior equipment, entertainment units, interior systems, seating, materials used for interior decorating* – в англійській мові та *Interieureinrichtung, Interieursysteme, Unterhaltungsanlagen, Unterhaltungssysteme, Sitze, Dekoreinlagen, Exterieureinrichtung, Exterieursysteme* – у німецькій мові є еквівалентними за своїм термінологічним наповненням.

Але результати вільного асоціативного експерименту засвідчили, що в англійській мові ці термінологічні групи об'єднані навколо понятійного ядра “комфорт автомобіля”, що є частиною термінологічного концепту COMFORT, у той час як у німецькій мові вони формують понятійне ядро термінологічного концепту SPARSAMKEIT – “економічність у виробництві автомобіля”.

Термінологічні групи на позначення інтер'єру, екстер'єру та безпеки автомобіля в українській мові: *обладнання салону, зовнішні особливості, засоби безпеки* формують понятійне ядро “обладнання автомобіля” концепту КУЗОВ.

Зіставлення результатів вільного асоціативного експерименту та концептуального аналізу дефініцій термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах показало, що поняття, закладене в дефініції терміна автомобілебудівництва, формується за рахунок когнітивної діяльності носіїв мови професійної комунікації та є ядром термінологічного концепту, вербалізованого цим терміном. Понятійне ядро концептів, яке було сформоване в результаті вільного асоціативного експерименту, збігається з тим, що було реконструйоване під час концептуального аналізу дефініцій термінів автомобілебудівництва.

## ВИСНОВКИ

Теоретична концепція дисертаційного дослідження ґрунтується на таких положеннях: 1) мова професійної комунікації має своє когнітивно-інформаційне підґрунтя, а отже, й певну концептуальну систему; 2) термінологія автомобілебудівництва є когнітивним ядром концептуальної системи мови професійної комунікації автомобілебудівництва; 3) термін автомобілебудівництва витлумачуємо як когнітивно-інформаційну структуру – концепт, що відрізняється від концепту слова середовищем його формування – мовою професійної комунікації; 4) ознаки термінологічного концепту сформовані у понятійній складовій, яка вербалізується в дефініціях (значеннях) терміна, а тому значення і концепт співвідносяться як комунікативно-релевантна частина і ментальне ціле; 5) когнітивна природа терміна автомобілебудівництва полягає в концептуалізації професійного знання автомобільної індустрії у внутрішній структурі терміна автомобілебудівництва, зокрема в його дефініції; 6) інформаційна природа терміна автомобілебудівництва розкривається шляхом вербалізації інформації про

автомобільну індустрію, яка склалася у свідомості носіїв мови професійної комунікації; 7) система понять професійної картини світу автомобільної промисловості має структуру фрейму.

Розроблена комплексна методика виявилася ефективною для аналізу когнітивно-інформаційної природи терміна автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах.

У процесі аналізу концептуальної структури термінології автомобілебудівництва виявлено, що фрейм термінології автомобілебудівництва складається з базових концептів, які відображають основні поняття автомобільної індустрії. За кожним з базових концептів закріплені термінологічні групи, які вербалізують цей концепт та розкривають поняття, яке виражається цим концептом.

Кількість базових концептів та термінологічне наповнення слотів у структурі фрейму термінології автомобілебудівництва залежить від сформованості даного виду бізнесу в країні. Так, фрейми термінології автомобілебудівництва в США та Німеччині складаються з чотирьох базових концептів (CONSTRUCTION, SAFETY, MANUFACTURING, COMFORT – США; UMWELTSCHUTZ, SPARSAMKEIT, SICHERHEIT, AUTOMOBILFERTIGUNG, – Німеччина, які, у свою чергу, вербалізуються у 416 термінах – в англійській мові, 327 – у німецькій мові. Це свідчить про розвинуту інфраструктуру автомобілебудівництва та сформованість його як економічного й культурного явища. Українське автомобілебудування перебуває у стадії розвитку. Базові концепти КОНСТРУКЦІЯ, КУЗОВ, ВИРОБНИЦТВО вербалізуються в 143 термінах.

Схоже термінологічне наповнення мають групи базових концептів, які експлікують спільні поняття в термінології автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах, а отже, мають спільну когнітивну природу. У термінології автомобілебудівництва в досліджуваних мовах це такі групи концептів: CONSTRUCTION (англ.) та КОНСТРУКЦІЯ (укр.); SAFETY (англ.) та SICHERHEIT (нім.); MANUFACTURING (англ.), AUTOMOBILFERTIGUNG (нім.), ВИРОБНИЦТВО (укр.).

Суміжні термінологічні групи в англійській, німецькій та українській мовах, що об'єднуються навколо різного понятійного ядра, формують різний концепт в досліджуваних мовах. При суміжному термінологічному наповненні групи термінів на позначення конструкції автомобіля в англійській та українській мовах формують концепти CONSTRUCTION (англ.) / КОНСТРУКЦІЯ (укр.). У німецькій мові понятійне ядро концепту, які експлікують зазначені термінологічні групи, є “захист та збереження довкілля”, а отже, ці термінологічні групи є носіями концептуальних ознак термінологічного концепту UMWELTSCHUTZ. Термінологічні групи на позначення екстер'єру та інтер'єру автомобіля є еквівалентними за своїм термінологічним наповненням. Але в англійській мові зазначені термінологічні групи об'єднуються навколо понятійного ядра “комфорт в автомобілі”, який є частиною термінологічного концепту COMFORT, а в німецькій мові вони формують понятійне ядро термінологічного концепту SPARSAMKEIT – “економічність у виробництві автомобіля”. Термінологічні групи на позначення інтер'єру, екстер'єру та безпеки автомобіля в українській мові є носіями концептуальних знак суміжного термінологічного концепту КУЗОВ.



Зіставлення результатів вільного асоціативного експерименту та концептуального аналізу дефініцій термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах показало, що поняття, закладене в дефініції терміна автомобілебудівництва, формується за рахунок когнітивної діяльності носіїв мови професійної комунікації та є ядром термінологічного концепту, який цей термін вербалізує. Понятійне ядро концептів, яке було визначено в результаті вільного асоціативного експерименту, збігається з тим, що було виявлено під час концептуального аналізу дефініцій термінів автомобілебудівництва.

Отже, когнітивно-інформаційна природа терміна автомобілебудівництва виражається у співвідношенні концептуального наповнення дефініції терміна автомобілебудівництва та інтерпретації інформації, яка закодована в терміні носіями мови професійної комунікації автомобілебудівництва.

Перспективи подальшого вивчення термінології автомобілебудівництва в різних мовах пов'язані, в першу чергу, з необхідністю визначення універсалій, які притаманні лише цій термінології. Також видається необхідною реконструкція психолінгвістичних механізмів формування образу концепту у свідомості носіїв мови професійної комунікації та розкриття специфіки структури професійної мовної особистості у сфері автомобільної промисловості.

### **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

1. Садовнікова Г.В. Співвідношення понять “термін” та “мова професійної комунікації” / Г.В. Садовнікова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова: [зб. наук. ст.] / [відп. ред. проф. Гончаров В.І.]. – К. : Вид. центр НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 11. – С. 184–195.

2. Садовнікова Г.В. Співвідношення категорій концепт, поняття і значення у когнітивному термінознавстві / Г.В. Садовнікова // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія : [зб. наук. пр.] / [гол. ред. проф. А.В. Корольова]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – Вип. 17, № 1. – С. 156–165. – ISSN 2311–0821.

3. Садовнікова Г.В. Фрейм автомобільної термінології в американському варіанті англійської мови / Г.В. Садовнікова // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія : [зб. наук. пр.] / [гол. ред. проф. А.В. Корольова]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – Вип. 17, № 2. – С. 168–182. – ISSN 2311–0821.

4. Садовнікова Г.В. Фрейм автомобільної термінології в німецькій мові / Г.В. Садовнікова // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія : [зб. наук. пр.] / [гол. ред. проф. А.В. Корольова]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2015. – Вип. 18, № 1. – С. 120–135. – ISSN 2311–0821.

5. Садовнікова Г.В. Фрейм автомобільної термінології в українській мові / Г.В. Садовнікова // Проблеми зіставної семантики : [зб. наук. ст.] / [відп. ред. проф. Корольова А. В.]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2015. – С. 270–280.

6. Садовнікова А.В. Дифференцированный и интегрированный подходы к изучению категорий когнитивного терминоведения / А.В. Садовнікова // Научная дискуссия : вопросы филологии, искусствоведения и культурологии : [сборник статей]. – М. : Изд. “Международный центр науки и образования”, 2014. – С. 120–127. – ISSN 2309–1924.

7. Sadovnikova G.V. Automotive terms as informational concepts / G.V. Sadovnikova // The Second European Conference on Languages, Literature and Linguistics. Proceedings of the Conference (June 23, 2014). – Vienna, Austria : “East West” Association for Advanced Studies And Higher Education, 2014. – P. 198–209.

8. Садовникова А.В. Автомобильная терминология как репрезентант “профессиональной картины мира” / А.В. Садовникова // Научная дискуссия : вопросы филологии, искусствоведения и культурологи : [сборник статей]. – М. : Изд. “Международный центр науки и образования”, 2014. – С. 184–190. – ISSN 2309–1924.

9. Sadovnikova G.V. Contrastive cognitive studying of English and German automobile terminology / G.V. Sadovnikova // Book of abstracts of the first international conference “Various Dimensions of Contrastive Studies” (October 27–28, 2014). – Poland, Katowice: University of Silesia, 2014. – P. 23–24.

### АНОТАЦІЯ

Садовникова Г.В. Когнітивно-інформаційна природа термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, МОН України, 2016.

У дисертації запропоновано новий інтегрований підхід до вивчення термінології автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах; укладено реєстр термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій та українській мовах; виявлено концептуальний взаємозв’язок між основними групами термінів і визначено базові концепти термінології автомобілебудівництва в кожній мові; сконструйовано модель фрейму термінології автомобілебудівництва в досліджуваних мовах; розкрито інформаційну природу термінів автомобілебудівництва шляхом проведення вільного асоціативного експерименту серед носіїв мови професійної комунікації – працівників автомобільної індустрії США (компанія “GMC”), Німеччини (компанія “Volkswagen”), України (компанія “ЛАЗ”). Доведено, що когнітивно-інформаційна природа терміна автомобілебудівництва розкривається у співвідношенні концептуального наповнення дефініції терміна та інтерпретації інформації, закодованої в ньому і реконструйованої носіями мови професійної комунікації.

*Ключові слова:* термін, термінологічний концепт, когнітивне термінознавство, фрейм термінології автомобілебудівництва, когнітивно-інформаційна природа термінів, мова професійної комунікації.

## АННОТАЦИЯ

Садовникова А.В. Когнитивно-информационная природа терминов автомобилестроения в английском, немецком и украинском языках. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.17 – сравнительно-историческое и типологическое языкознание. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, МОН Украины, 2016.

В диссертации предложен новый интегрированный подход к изучению термина автомобилестроения в английском, немецком и украинском языках; проанализирована когнитивно-информационная природа терминов автомобилестроения в исследуемых языках; определены базовые терминологические концепты этой профессиональной области; смоделирован фрейм терминологии автомобилестроения в английском, немецком и украинском языках; выявлено общее и различное в структуре и наполнении слотов фрейма терминологии автомобилестроения; проведен ассоциативный эксперимент среди носителей языка профессиональной коммуникации.

Теоретическая концепция диссертационного исследования основывается на следующих положениях: 1) язык профессиональной коммуникации имеет свою когнитивно-информационную основу, а следовательно, и определенную концептуальную систему; 2) терминология автомобилестроения является когнитивным ядром концептуальной системы языка профессиональной коммуникации автомобилестроения; 3) термин автомобилестроения определяется как когнитивно-информационная структура – концепт, отличающийся от концепта слова средой его формирования – языком профессиональной коммуникации; 4) признаки терминологического концепта сформированы в его понятийной составляющей, которая вербализируется в дефинициях (значениях) термина, и поэтому значение и концепт соотносятся как коммуникативно-релевантная часть и ментальное целое; 5) когнитивная природа термина автомобилестроения заключается в концептуализации профессионального знания автомобильной индустрии во внутренней структуре термина автомобилестроения, в частности в его дефиниции; 6) информационная природа термина автомобилестроения раскрывается путем вербализации информации об автомобильной индустрии, которая сформировалась в сознании носителей языка профессиональной коммуникации; 7) система понятий профессиональной картины мира автомобильной промышленности имеет структуру фрейма.

В процессе анализа концептуальной структуры терминологии автомобилестроения обнаружено, что фрейм терминологии автомобилестроения состоит из базовых концептов, которые отражают основные понятия автомобильной индустрии. За каждым из базовых концептов закреплены терминологические группы, которые вербализируют этот концепт и раскрывают понятие, выражаемое этим концептом. Количество базовых концептов и терминологическое наполнение слотов в структуре фрейма терминологии автомобилестроения зависит от сформированности данного вида бизнеса в стране. Таким образом, фреймы терминологии автомобилестроения в США и Германии состоят из четырех базовых

концептов (CONSTRUCTION, SAFETY, MANUFACTURING, COMFORT – США; UMWELTSCHUTZ, SPARSAMKEIT, SICHERHEIT, AUTOMOBILFERTIGUNG, – Германия; которые, в свою очередь вербализируются в 416 терминах – в английском языке, в 327 – в немецком языке. Это свидетельствует о развитости автомобилестроения и сформированности его как экономического и культурного явления.

Украинское автомобилестроение находится в стадии развития. Базовые концепты КОНСТРУКЦІЯ, КУЗОВ, ВИРОБНИЦТВО вербализируются в 143 терминах.

Эквивалентное терминологическое наполнение имеют группы базовых концептов, которые эксплицируют общие понятия в терминологии автомобилестроения в английском, немецком и украинском языках, а следовательно, имеют общую когнитивно-информационную природу. В терминологии автомобилестроения исследуемых языков это следующие группы концептов: CONSTRUCTION (англ.) и КОНСТРУКЦІЯ; (укр.) SAFETY (англ.) и SICHERHEIT (нем.); MANUFACTURING (англ.), AUTOMOBILFERTIGUNG (нем.), ВИРОБНИЦТВО (укр.).

Смежные терминологические группы в английском, немецком и украинском языках, объединяющиеся вокруг разного понятийного ядра, формируют разный концепт.

Сопоставление результатов ассоциативного эксперимента и концептуального анализа дефиниций терминов автомобилестроения в английском, немецком и украинском языках показало, что понятие, заложенное в дефиниции термина автомобилестроения, формируется за счет когнитивной деятельности носителей языка профессиональной коммуникации и является ядром терминологического концепта, который вербализируется этим термином. Понятийное ядро концептов, которое было определено в результате ассоциативного эксперимента, совпадает с тем, что было обнаружено во время концептуального анализа дефиниций терминов автомобилестроения. Таким образом, когнитивно-информационная природа термина автомобилестроения выражается в соотношении концептуального наполнения дефиниции термина автомобилестроения и интерпретации информации, закодированной в термине автомобилестроения, носителями языка профессиональной коммуникации автомобилестроения.

Перспективы дальнейшего изучения терминологии автомобилестроения в различных языках связаны, в первую очередь, с необходимостью определения универсалий, которые присущи только этой терминологии. Также необходим анализ психолингвистических механизмов формирования образа концепта у носителей языка профессиональной коммуникации и специфики структуры профессиональной языковой личности в автомобильной промышленности.

*Ключевые слова:* термин, терминологический концепт, когнитивное терминоведение, фрейм терминологии автомобилестроения, когнитивно-информационная природа терминов, язык профессиональной коммуникации.

## RESUME

Sadovnikova G.V. Cognitive-informational nature of automotive terms in English, German and Ukrainian languages. – Manuscript.

Thesis for a Candidate's Degree in Philology, Specialty 10.02.17 – Comparative, Historical and Typological Linguistics. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, 2016.

The thesis suggests a new integrated approach to the study of automotive terms in English, German and Ukrainian languages. The register of automotive terms in English, German and Ukrainian languages has been compiled; the conceptual relationship between basic groups of terms has been revealed and basic concepts of automotive terminology in each language have been defined. The frame model of automotive terminology in studied languages has been constructed. Informational nature of automotive terms has been disclosed through associative experiment among representatives of LSP (Language for Special Purposes) – staff of automotive industry companies in the USA (“GMC”), Germany (“Volkswagen”), Ukraine (“LAZ”). It is proved that cognitive-informational nature of automotive term is revealed in correlation between conceptual filling of a term definition and interpretation of information encoded in it and reconstructed by representatives of LSP.

*Keywords:* term, terminological concept, cognitive terminology, frame analysis of automotive terminology, cognitive-informational nature of automotive terms, Language for Special Purposes.

---

Підписано до друку 26.05.2016 р. Формат 60x90/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100. Зам. 51.

---

«Видавництво “Науковий світ”»<sup>®</sup>

Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.

м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.

200-87-15, 050-525-88-77

E-mail: [nsvit23@ukr.net](mailto:nsvit23@ukr.net)

Сайт: [nsvit.cc.ua](http://nsvit.cc.ua)